

Projekat: Uticaj tranzicijskih procesa i promjena vlasničkih odnosa na organizaciju i funkcioniranje specijalnih biblioteka u Federaciji Bosne i Hercegovine

(Implementacija i rezultati naučno-istraživačkog projekta)

Impact of Transitional Processes and Change of Ownership Relations to Organization and Functioning of Special Libraries in Federation of Bosnia and Herzegovina

(Implementation and results of scientific-research project)

U okviru razvoja naučno-istraživačkog rada, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je podržalo projekat Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine „Uticaj tranzicijskih procesa i promjena vlasničkih odnosa na organizaciju i funkcioniranje specijalnih biblioteka u Federaciji Bosne i Hercegovine“. Voditelj projekta je dr. Ismet Ovčina, uz istraživački tim: mr. sci. Zijada Đurđević-Alidžanović i postdiplomantice: Vasvija Kapo, dipl.iur. i Merima Arslankadić, dipl. komparativistica i dipl. bibliotekarka.

Prilog donosi podatke o ovoj temi od izrade, preko istraživanja do rezultata i više korisnih, ali i zabrinjavajućih zaključaka.

Summary: Within development of scientific-research project, Federal Ministry of Education and Science supported NUL BIH's project "Impact of Transitional Processes and Change of Ownership Relations to Organization and Functioning of Special Libraries in Federation of Bosnia and Herzegovina". Head of the Project is Mr. Ismet Ovčina and the research team: mr. sci. Zijada Đurđević-Alidžanović and postgraduate students: Vasvija Kapo and Merima Arslankadić.

Contribution shows data on the subject and also useful but sometimes worrying conclusions.

Predmet istraživanja: Osnovni smisao ovog Projekta istraživanja jeste na temelju realnih podataka dobijenih putem ankete i sagledavanjem realnog stanja direktno na terenu, spoznaja organizacije i funkcioniranja specijalnih biblioteka u duhu tranzicijskih procesa i promjene vlasničkih odnosa. Također stanje obima nabavke građe, usluživanje korisnika, servisi za korisnike u duhu priliva sredstava, mjesto specijalnih biblioteka u pozitivnim propisima, prostorna organizacija i sl.

Pojam specijalne biblioteke: Specijalna biblioteka je samostalna biblioteka ili biblioteka u sastavu koja pokriva neku naučnu disciplinu ili određeno polje znanja odnosno specijalne djelatnosti. Tu se mogu svrstati biblioteke koje pružaju usluge specifičnoj kategoriji korisnika, kao i biblioteke koje sponzorira neka ustanova u cilju zadovoljavanja potreba vezanih uz njeno područje rada gdje bi se mogle svrstati različite javne ustanove, instituti, tijela državne vlasti ili uprave, različiti privredni subjekti, nevladine organizacije, te druge institucije koje obavljaju bibliotečku ili informacijsku djelatnost.

Prva faza projekta: Specijalne biblioteke u pozitivnim propisima

Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti (Službeni list RBiH br. 37/95) koji je i krovni zakon u oblasti bibliotekarstva reguliran je i položaj specijalnih biblioteka. U članu 7. regulirano je da biblioteka, prema namjeni, može biti nacionalna, javna, školska, visokoškolska, univerzitetska i specijalna. U istom članu, u stavu 6. definiran je pojam specijalne biblioteke: "Specijalna biblioteka namijenjena je naučnoistraživačkom, odnosno stručnom radu, kao i zadovoljavanju drugih potreba ustanova, preduzeća, državnih organa, udruženja građana, vjerskih zajednica i drugih pravnih lica".

U stavu 8. istog člana kaže se da "Školska, visokoškolska, univerzitetska i specijalna biblioteka može se osnovati kao samostalna biblioteka, odnosno organizirati kao biblioteka u sastavu". Uvidom u stanje raspoložive legislative, evidentno je da osim pomenutog Zakona na nivou države, ne postoji jasna reguliranost djelatnosti i rada specijalnih biblioteka na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Uglavnom je to prepisano iz pomenutog državnog Zakona u svim zakonima u bibliotečkoj djelatnosti na nivou kantona. S obzirom da je već od prije evidentna potreba donošenja nove bibliotečke legislative, budući da se trenutna ne poštuje, neaktuelna je, zahtijeva usaglašenost sa međunarodnim dokumentima, kao i inkorporiranost najboljih do sada primijenjenih rješenja iz prakse zemalja u okruženju, uvažavajući specifičnosti našeg društva. U toj reformi neophodno je posvetiti posebnu pažnju i specijalnim bibliotekama gdje će se kako zakonskim, tako i podzakonskim aktima jasno definirati njihov osnivač, mjesto specijalnih biblioteka u našem društvu odnosno: organizacija i djelatnost, usluge i službe, stručno osoblje, prostor i oprema, ali i značaj i potreba njihovog postojanja.

Njen osnovni smisao jeste podrška radu članovima osnivača u skladu s poslovnom politikom matične ustanove pri čemu je osnovna zadaća raditi u interesu

njenih korisnika, unapređivanje pristupa informacijama i njihov slobodan prijenos. Također, značajno je spomenuti i da je neophodno da specijalne biblioteke razvijaju knjižne zbirke, osiguravaju intelektualni i fizički pristup izvorima informacija prema potrebama njenih korisnika. Sve specijalne biblioteke usluge svojim korisnicima trebaju pružati bez bilo kakvog vida diskriminacije zasnovanoj na nacionalnoj, vjerskoj, kulturnoj ili nekoj drugoj pripadnosti, te posebno vodeći računa o korisnicima s posebnim potrebama.

U prvoj fazi ovog projekta provedene su aktivnosti koje se odnose na utvrđivanje podataka o broju specijalnih biblioteka koje djeluju na području Federacije Bosne i Hercegovine, a naposljetku na osnovu prikupljenih podataka, izvršena je identifikacija uzroka koji su doveli do njihovog gašenja, a koji su nesumnjivo vezani za tranzicijske procese, promjenu vlasničkih odnosa, odnosno sveukupnu grubo zanemarenu situaciju u kojoj se nalazi bibliotečko-informacijska djelatnost u BiH.

Nesporna je činjenica da je proces tranzicije ugrozio položaj specijalnih biblioteka, pa čak i njihov opstanak, promjena sistema vlasničkih odnosa dovela je do brojnih slučajeva gašenja specijalnih biblioteka. Također, česte i veoma brze promjene koje je donijela vlasnička transformacija koja se odvija veoma brzo, istraživanjem je utvrđeno da postoji dodatni problem evidencije ovog tipa biblioteka kao i ažuriranja evidencija o njima.

Kako bi se ipak unaprijedio njihov rad, prvi korak bi trebala biti što obuhvatnija njihova evidencija, kao i popis pravnih lica, koja u svom sastavu imaju specijalnu biblioteku.

U prvoj fazi ovog projekta napravljen je anketni list da bismo dobili relevantne podatke koji će nam dati odgovore na mnoga pitanja, što će nas dovesti i u direktnu vezu s ciljem ovog istraživanja.

Anketni list sadržava slijedeće cjeline podataka:

1. Identifikacijski podaci (naziv institucije, mjesto, djelatnost institucije (kultura, industrija, znanost, zdravstvo, službe vlade, društva i drugo), adresa, telefon, fax, e-mail, www adresa, voditelj biblioteke / kontakt osoba)
2. Godina osnivanja biblioteke i status (u sastavu ili samostalna)
3. Finansiranje: (putem ministarstva, matična ustanova, donacije, drugi izvori)
4. Godišnji priliv građe (svi formati)
5. Namjenska (godišnja) sredstva za nabavku
6. PROSTOR (vlastiti objekat ili u sastavu (koje ustanove), ukupna površina biblioteke, prostori

rije biblioteke, površina čitaonice/a M2, broj čitaoničkih mjesta, smještaj građe (pristup slobodni/magacinski)

7. OPREMA (računari - ukupno broj, za zaposlene, za korisnike; ostala računarska oprema - štampači, skeneri i dr., program paket-bibliotečki, pristup na Internet)
8. FONDOVI: (navesti ukupan broj bibliotečkih jedinica po vrsti, monografske, serijske publ. patentni, standardi i sl.; ostala neknjižna građa: (karte, CD, kasete, sitni materijal i sl)
9. USLUGE (navesti koje usluge daje biblioteka : posudba, čitaonica, katalogi, pristup bazama i dr)
10. KATALOZI (navesti koje kataloge ima biblioteka: abecedni, stručni, predmetni, on-line i dr.)
11. KLASIFIKACIONI SISTEM (koji se koristi u biblioteci)
12. KORISNICI (ukupno br. korisnika, struktura korisnika; zaposleni u instituciji, drugi korisnici)
13. BAZE PODATAKA (Koje baze podataka ima biblioteka)
14. KADAR (ukupno br. zaposlenih u biblioteci, od toga: dr., mr., VSS, VŠS, SSS i NS)
15. EDUKACIJE BIBLIOTEKARA (Položeni stručni ispiti, broj djelatnika sa stručnim zvanjima, edukacije djelatnika biblioteke)

Molimo da uz Anketni list dostavite i fotografiju vaše biblioteke!

Napomena:

Sve što smatrate da je bitno reći za vašu biblioteku, a nije spomenuto u prethodnim upitima napišite u nastavku

Druga faza projekta: istraživanje i konkretne konsultacije, sugestije i prijedlozi na terenu i nužno je povezana s predstavljanim putem anketnog lista.

U ovoj fazi izvršena je analiza slijedećih specijalnih biblioteka koje djeluju na području Federacije Bosne i Hercegovine, kako bismo na osnovu realnih pokazatelja dobili rezultate istraživanja. To su:

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura i nauka, ukupna površina biblioteke 280 m², djeluje u sastavu ANUBiH, dvoje zaposlenih).

Arhiv Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost kultura i nauka, ukupna površina biblioteke: 100 m², djeluje u sastavu Arhiva BiH). Osnovni

nedostatak stručnog bibliotečkog kadra, tako da te poslove obavljaju arhivist i arhivski tehničar.

Arhiv Hercegovačko-neretvanskog kantona-županije (sjedište u Mostaru, djelatnost: kultura i nauka, ukupna površina biblioteke 53 m², djeluje u sastavu Arhiva Hercegovačko-neretvanskog kantona-županije, 1 zaposleni sa VŠS).

BH Telecom d.d. Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djelatnost: pružanje telekomunikacijskih usluga, ukupna površina biblioteke: 45 m², djeluje u sastavu preduzeća BH Telecom, 3 zaposlenih sa VSS). Ova biblioteka nastala je kao rezultat potrebe za educiranjem zaposlenika BH Telecoma o novim tehnologijama, uslugama i servisima iz domena: telekomunikacija, ali i IT-a, marketinga, ekonomije, prava, te potrebe za praćenjem informacija iz regije kao i okruženja po brojnim pitanjima koja se tiču telekomunikacionog tržišta.

Bosnalijek d.d. Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djelatnost: industrija, ukupna površina biblioteke: 625 m², djeluje u sastavu preduzeća Bosnalijek, 2 zaposlenih sa VSS)

Bošnjački institut - Fondacija Adil-bega Zulfikarpašića (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura, znanost, umjetnost, ukupna površina biblioteke: 1488 m², vlastiti objekat, zaposleni: 1 mr, 1 VSS, 1 VŠS, 1 SSS).

Bošnjački institut - Fondacija Adil-bega Zulfikarpašića (sjedište u Sarajevu, djelatnost: znanost, kultura, specijalna biblioteka sa veoma bogatim i vrijednim fondom preko 150.000 bibliotečkih jedinica iz različitih oblasti, djeluje u sastavu Instituta, vlastiti objekat.

Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu (sjedište u Sarajevu, biblioteka je zvanična biblioteka Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, što je čini specijalnom bibliotekom i sa funkcijom visokoškolske biblioteke), ukupna površina biblioteke: 65 m², 3 zaposlenih sa VSS, zaposleni su stručni bibliotečki kadrovi.

Ekonomski institut Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djelatnost: istraživanje vezano za ekonomiju, ukupna površina biblioteke: 65 m², vlastiti objekat, 1 zaposlenik sa VSS)

Federalni zavod za geologiju (sjedište na Ilidži, djeluje u sastavu navedene institucije, djelatnost vezana za znanost, službe vlade, površina biblioteke: 80 m², 3 zaposlenika od kojih 1 mr, 1 SSS i 1 NS).

Federalni zavod za statistiku (sjedište u Sarajevu, djelatnost vezana za službu vlade, ukupna površina biblioteke 82 m², djeluje u sastavu navedene institucije, 2 zaposlenih sa VSS).

Franjevačka teologija (sjedište u Sarajevu, teološke i humane djelatnosti, biblioteka obuhvata tri velike prostorije i djeluje u sastavu Franjevačke teologije, 4 zaposlenih od kojih 1 dr, 1 mr. sc, i 3 sa SSS).

Gazi Husrev-begova biblioteka (sjedište biblioteke u Sarajevu, locirana u ambijentu stare čaršije; teološke i humanističke djelatnosti). Uveljena u novi objekat 2014. godine. Ukupna površina objekta cca 7000 m². Broj zaposlenih: 33.

Ova biblioteka je najstarija u Bosni i Hercegovini. Osim što svjedoči o bogatoj kulturnoj tradiciji BiH, značajna po vrijednostima koje posjeduje, Gazi Husrev-begova biblioteka će po svim sadržajima, funkcionalnom prostoru, te arhitektonskom koncepcijom značajno obogatiti i našu istoriju arhitekture.

Goethe-Institut (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura, društvo, djeluje u sastavu Instituta, 60 m² prostor, zaposlenih: 1 mr, 1 VŠS)

Historijski muzej Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura, prostor 140 m², vlastiti objekat i djeluje u sastavu Muzeja, zaposlenih 1 Mr. Ova biblioteka zbog svog sadržaja i namjene se vodi kao muzejska zbirka koju po pravilu vodi jedan od kustosa muzeja.

Hrvatsko katoličko dobrotvorno društvo (sjedište u Sarajevu, vlastiti objekat i djeluje u sastavu Društva, površina čitaonice od 35 m², 1 zaposleni SSS).

Hrvatsko kulturno društvo Napredak (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura, površina biblioteke 150 m², 2 zaposlenih: 1 VSS, 1SSS, djeluje u sastavu Društva).

Biblioteka Instituta za bošnjačke studije BZK "Preporod" (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura, djeluje u sastavu Instituta, površina biblioteke 70 m², 1 zaposleni sa VSS)

Institut za građevinarstvo, građevinske materijale i nemetale d.o.o. Tuzla (sjedište u Tuzli, djelatnost: ispitivanje građevinskih materijala, konstrukcija, tla i projektovanje novih i sanacije postojećih objekata visoko i niskogradnje, djeluje u sastavu Instituta GIT d.o.o. Tuzla, površina biblioteke 20 m², 1 zaposleni sa VŠS).

Institut za istoriju (sjedište u Sarajevu, djeluje u sastavu Instituta, površina biblioteke 200 m², djelatnost: naučna institucija, 2 zaposlenih sa VSS. Uslovi u kojima djeluje biblioteka su neadekvatni shodno potrebama).

Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu (sjedište u Sarajevu, djeluje u sastavu Instituta, javna naučna ustanova, površina biblioteke: 50 m², 1 zaposleni sa VSS).

Istraživačko-razvojni centar za gasnu tehniku (sjedište u Sarajevu, djelatnost: znanost, iznajmljeni prostor u sastavu Centra, površina biblioteke 87 m², zaposlenih 1 sa VSS).

Jevrejska opština (sjedište u Sarajevu, djelatnost: vjerska zajednica, djeluje u sastavu Jevrejske opštine u Sarajevu, površina biblioteke: 50 m², 1 zaposleni sa VSS. Biblioteka profilirana uglavnom za judaistiku, ali i drugu literaturu).

JU Arhiv Tuzlanskog kantona (sjedište u Tuzli, djeluje u sastavu Arhiva TK Tuzla, površina biblioteke: 100 m², djelatnost: kultura-arhivska djelatnost, 1 zaposleni sa VŠS)

Javna ustanova Dom zdravlja Kantona Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djeluje u sastavu JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo, djelatnost: zdravstvo, površina biblioteke: 50 m², 1 zaposleni sa VSS).

Ova biblioteka smještena je u prostoru gdje se održavaju sastanci, nema plana nabavki, niti godišnji budžet, tako da knjige često budu uzete bez znanja bibliotekara. U ovoj ustanovi biblioteka je u drugom planu i veći fokus se stavlja na edukaciju zaposlenika i informatizaciju. Popis bibliotečkog materijala vrši se svakih 5 godina.

JU Historijski arhiv Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura, arhivska, djeluje u sastavu Arhiva, površina biblioteke: 55,25 m², 1 zaposleno sa VSS)

JU Muzej "Sjeverna Hercegovina" (sjedište: Jablanica, djelatnost: kultura, djeluje u sastavu Muzeja, površina: 220 m², 1 zaposleno sa VSS)

Odjeljenje za bibliotečku, informacionu i edukacionu djelatnost (sjedište u Sarajevu, djelatnost: zdravstvo, biblioteka djeluje u sastavu JU Opća bolnica "Abdulah Nakaš", površina biblioteke 149, 90 m², 2 zaposlenih sa VSS).

Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djelatnost: zaštita spomenika kulture, djeluje u sastavu

Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, površina: 100 m², zaposlenih: 2 sa VSS).

Kazneno popravni zavod (sjedište u Sarajevu, djelatnost: služba vlade, vlastiti objekat, biblioteka djeluje u sastavu Zavoda, ukupna površina je 20 m², 1 zaposleni sa SSS. S obzirom da je knjižni fond biblioteke zastario, bilo bi potrebno da se obnovi novim izdanjima).

Klinički centar Univerziteta u Sarajevu (KCUS), Institut za naučnoistraživački rad i razvoj (sjedište u Sarajevu, djelatnost: zdravstvo, znanost, djeluje u sastavu Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu, Instituta za naučnoistraživački razvoj, ukupna površina biblioteke: 230 m², broj zaposlenih u biblioteci: 1 mr, 2 VSS).

Knjižnica i Arhiv Franjevačkog samostana na Gorici (sjedište: Livno, djelatnost: kultura, djeluje u sastavu Franjevačkog samostana, ukupna površina biblioteke: 191 m², broj zaposlenih: 1 Dr, 1 VSS).

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura, naslijeđe, biblioteka djeluje u sastavu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, ukupna površina: 40 m², zaposleni: 1 VSS).

Muzej Hercegovine (sjedište u Mostaru, djelatnost: muzejska, biblioteka djeluje u sastavu Muzeja Hercegovine, ukupna površina: 48 m², zaposleni: 1 VSS, 1 SSS, bibliotečke poslove obavlja jedan od kustosa).

Orientalni institut u Sarajevu (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura, znanost, djeluje u sastavu Orientalnog instituta u Sarajevu, ukupna površina biblioteke: 60 m², zaposleni: 1 VSS).

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost: službe Vlade, biblioteka djeluje u sastavu Parlamentarne skupštine BiH, površina biblioteke: 112, 5 m², broj zaposlenih: 3 VSS).

Privredno društvo Institut za hidrotehniku Građevinskog fakulteta d.d. Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djelatnost: konsalting i inženjering u oblasti voda i okoliša, djeluje u sastavu Instituta, ukupna površina biblioteke: 36 m², zaposleni: 1 VŠS).

RTVBiH (sjedište u Sarajevu, djeluje u sastavu RTV BiH, površina biblioteke: 172 m², zaposlenih: 1 VŠS. Biblioteka radi po starom sistemu i zahtijeva dodatna ulaganja i primijenu novih metoda).

Slovensko kulturno društvo Cankar (sjedište u Sarajevu, djelatnost: društvo-kultura, djeluje u sastavu Društva, površina biblioteke: 20 m², zaposleni: 1 SSS).

Sud Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost: pravo, djeluje u sastavu Suda BiH, ukupna površina biblioteke: 78 m², zaposleni: 1 VSS).

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost: pravo, djeluje u sastavu Tužilaštva BiH, ukupna površina biblioteke: 78 m², zaposleni: 1 VSS).

Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura-likovna, djeluje u sastavu Umjetničke galerije BiH, ukupna površina biblioteke: 112 m², zaposleni: 2 VSS).

Univerzitet u Zenici OJ Metalurški institut "Kemal Kapetanović" Zenica (sjedište u Zenici, djelatnost: znanost, industrija djeluje u sastavu Univerzitet u Zenici, organinazciona jedinica Metalurški institut "Kemal Kapetanović", ukupna površina biblioteke: 1400 m², zaposleni: 1 VSS).

Ustavni sud Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost: pravo, djeluje u sastavu Ustavnog suda BiH, zaposleni: 1 VSS).

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost: pravo, djeluje u sastavu VSTV BiH, zaposleni: 1 SSS).

Zavod za javno zdravstvo FBiH (sjedište u Sarajevu, djelatnost: zdravstvo, djeluje u Zavoda, ukupna površina biblioteke: 200 m², zaposleni: 1 VSS, 1 VŠS).

Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djelatnost: upravna organizacija, djeluje u sastavu Zavoda, ukupna površina biblioteke: 35 m², zaposleni: 1 VSS).

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine (sjedište u Sarajevu, djelatnost: kultura, znanost, djeluje u sastavu Muzeja, ukupna površina biblioteke: 5000 m², zaposleni: 3 VSS, 1 VŠS, 1 NS).

Zrak d.d. Sarajevo (sjedište u Sarajevu, djelatnost: industrija, djeluje u sastavu privrednog društva, ukupna površina biblioteke: 270 m², zaposleni: 0). U biblioteci se uglavnom nalazi literatura vezana za proizvodnju ovog privrednog društva i usljed loše finansijske situacije biblioteka nema zaposlenog bibliotekara, te se građa po potrebi uzima samostalno na korištenje.

Treća faza projekta: statistički podaci i zaključci na temelju ankete i istraživanja

Nakon obrade podataka istraživanja dobijenih putem anketnih listića i realnih pokazatelja na terenu, predstavljeni su statistički podaci te konačni zaključci ovog istraživačkog projekta koji će nas dovesti do konkretnih rezultata koji će se objaviti u časopisu BOSNIACA indeksiranom u EBSCO i C.E.E.O.L. bazama. Nakon predstavljenih rezultata, dat će se i konkretni prijedlozi za opstanak i funkcionisanje specijalnih biblioteka na području Federacije Bosne i Hercegovine.

U pripremi istraživanja za specijalne biblioteke u FBiH, prikupljajući osnovne podatke o institucijama koje bi trebale imati specijalne biblioteke došli smo do broja 80. Nastavak istraživanja nam je dao drugačije podatke. Od očekivanog broja 80 specijalnih biblioteka došli smo do podataka za njih 48, a 32 institucije nemaju biblioteku ili ako ih imaju one nisu u funkciji. Najčešći „razlozi“, zatvaranja biblioteka su nedostatak prostora ili nemogućnost zapošljavanja bibliotekara.

Neke institucije, po nalogu svojih direktora ili rukovodilaca nisu dale podatke putem anketnog lista koji im je upućen.

Specijalne biblioteke prema svojoj funkciji i namijeni su specifične jer uslužuju i koristi ih uski krug korisnika. Specifičnost ovih biblioteka proističe iz činjenice da su njihovi zadaci usko vezani za funkciju matične organizacije u čijem sastavu djeluju. Iz tog razloga su manje poznate široj javnosti u odnosu na druge tipove biblioteka.

Specijalne biblioteke su predodređene za specifičnu namjenu, njihovi korisnici su specifičnih interesovanja, pa je i to dodatni razlog da se ovaj tip biblioteka predstavi široj javnosti kroz ovo istraživanje.

Specijalne biblioteke su stručne organizacione jedinice koje egzistiraju i djeluju u sastavu institucija različitih djelatnosti: instituta, muzeja, zavoda, pozorišta, naučnih, zdravstvenih, pravosudnih institucija i dr. Poslovanje i aktivnosti ovih biblioteka je prilagođeno djelatnosti i istraživanjima institucija u kojima djeluju.

Prema podacima iz našeg istraživanja dobili smo sljedeće podatke o njihovom broju prema djelatnosti institucije: iz oblasti kultura, umjetnost, znanost djeluje 17 specijalnih biblioteka, iz oblasti industrije djeluju 3 spec. biblioteke, iz oblasti znanost i istraživanja djeluje 9 biblioteka, u oblasti zdravstva 4 biblioteke, u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti djeluje 9 biblioteka, u uslužnim djelatnostima 3 biblioteke, u istraživanju i obrazovanju 1 biblioteka, a u vjerskim

zajednicama i teološkim djelatnostima djeluju 2 specijalne biblioteke.

Činjenica je da su tranzicijski odnosi ugrozili mnoge specijalne biblioteke, pa čak dovele u pitanje i njihov opstanak. S obzirom da je proces privatizacije obuhvatio društvena preduzeća, promjene sistema vlasničkih odnosa dovele su do gašenja mnogih specijalnih biblioteka. Ustanove koje se tradicionalno smatraju državnim, odnosno njihove biblioteke još uvijek su u nešto povoljnijem položaju, iako ne možemo reći da su one u optimalnim uvjetima za rad i egzistenciju radi nedovoljnog priliva sredstava. Sve ovo za posljedicu ima nedovoljan obim nabavke građe, a time i smanjenje broja korisnika. Sve navedeno objašnjava razlike o broju specijalnih biblioteka na početku istraživanja i u finalnoj obradi podataka.

Većina anketiranih specijalnih biblioteka su osnovane prije 1992. godine, njih 32, uglavnom su vezane za početak djelovanja institucija u kojima djeluju. Ostale, njih 14, su osnovane poslije 1992. godine, a 2 biblioteke nisu dale podatak o godini osnivanja.

SMJEŠTAJ, PROSTOR, OPREMA

Gotovo sve anketirane biblioteke su smještene i locirane u objektima institucija u kojima djeluju. Neke biblioteke, njih 4 nisu dale podatak o veličini biblioteke. Ostale biblioteke, njih 44, raspolažu sa ukupno 12.811 m². Od ove površine na čitaonički prostor otpada 1.350,00 m². Sagledavajući ukupnu površinu prostora i prostora čitaonica konstatira se da u prosjeku specijalne biblioteke imaju solidne površine prostora za svoje funkcije i djelovanje. Međutim, prosječne veličine su relativne, jer taj prosjek „popravljaju“, pojedine biblioteke koje imaju dovoljno prostora, a te biblioteke možemo svrstati u izuzetke. Istu konstataciju možemo dati i za broj čitaoničkih mjesta, ukupni broj je 527 čitaoničkih mjesta. Razlike u pojedinačnim brojkama su evidentne, i tako imamo specijalne biblioteke koje imaju 200 čitaoničkih mjesta, ali i biblioteke koje uopće nemaju čitaoničkih mjesta.

Biblioteke nisu opremljene funkcionalnim namještajem, jer ne raspolažu sredstvima za takve namjene.

Računarska oprema postoji u 42 biblioteke, i to je uglavnom oprema koja je namijenjena zaposlenim, dok njih 6 nema nikakvu računarsku opremu. Od 42 biblioteke koje imaju računarsku opremu, samo njih 13 koristi programske pakete za obradu bibliotečke građe, dok ostalih 29 računarsku opremu koriste za administrativne i druge poslove.

KNJIŽNI FONDOVI

Rezultati istraživanja u pogledu stanja knjižnih fondova pokazuju da se u specijalnim bibliotekama nalazi ukupno: 934.407 monografskih publikacija, 117.595 serijskih publikacija i ostale građe 20.252 jedinice. I ove brojke su relativni pokazatelji, jer cca 21% biblioteka od ukupnog broja ima velike fondove (preko 10.000 publikacija).

KORISNICI

Anketirane specijalne biblioteke imaju ukupno 17.515 korisnika, što daje dobru prosječnu ocjenu, ali i taj podatak je relativan, jer samo 14% spec. biblioteka ima veliki broj korisnika (oko ili više od 1.000), a ostalih 86% ima veoma mali broj korisnika (od 10-200 korisnika). Korisnici specijalnih biblioteka su zaposleni u institucijama u kojima djeluje biblioteka, te drugi korisnici: od studenata do akademika.

STRUČNI KADAR

U specijalnim bibliotekama rade djelatnici sa različitim obrazovnim i stručnim zvanjima, od manipulanata do doktora nauka. Brojčani podaci su sljedeći: ukupno je zaposleno 85 djelatnika, ili prosječno oko 1,8 zaposlenih po jednoj biblioteci. Obrazovna struktura izgleda ovako: 1 doktor nauka, 7 magistara nauka, 57 visokoobrazovnih djelatnika, sa višom stručnom spremom zaposlenih je 10, kao i sa srednjom stručnom spremom.

U većini specijalnih biblioteka djelatnici su pohađali različite edukacije iz bibliotečke struke, a stručne ispite iz bibliotečke struke je položilo njih 30, odnosno 35% od ukupnog broja uposlenih u ovim bibliotekama.

STRUČNO UREĐENJE BIBLIOTEKA I USLUGE

Stručno uređenje biblioteka se najbolje prati kroz informaciona pomagala, a osnovni instrument su katalozi. Za jedan dio specijalnih biblioteka možemo reći da su propisno stručno uređene jer njih 36, ili 75%, ima samo abecedne ili online kataloge.

Za stručnu obradu bibliotečke građe samo 28 biblioteka, odnosno 58%, koristi UDK ili drugi klasifikacioni sistem za stručnu obradu.

Specijalne biblioteke su ovim istraživanjem dale podatke da uglavnom pružaju usluge korištenja čitaonice, posudbe određenih publikacija, pristup bazama podataka. Samo neke od njih pružaju usluge edukacije korisnika, međubibliotečku pozajmicu rješavanje informacijskih zahtjeva korisnika, asistiranje korisnicima na obradi podataka u softverima za statističke analize i sl.

Samo 15 specijalnih biblioteka, njih 31%, korisnicima omogućava pristupe bazama podataka.

Ovi podaci upozoravaju, a razloge stručne neuređenosti biblioteka treba tražiti prvenstveno u nedovoljnoj stručnoj osposobljenosti djelatnika i malom broju zaposlenih u bibliotekama, gdje obično rade samo 1-2 djelatnika.

ZAKLJUČAK

Rezultati ankete i istraživanja su pravi pokazatelji stanja u specijalnim bibliotekama, odnosno sveukupnog odnosa našeg društva prema institucijama biblioteka, bez obzira o kojem se tipu biblioteke radi.

Ove podatke je potrebno prezentirati korisnicima specijalnih biblioteka, institucijama koje su ukinule svoje biblioteke, te svim relevantnim subjektima koji odlučuju o ovim institucijama, a time i posredno o njihovim bibliotekama. Specijalnim bibliotekama je neophodna i podrška institucija u kojima djeluju. Upravljačke i odgovorne strukture istih ih moraju tretirati drugačije i uvažavati njihov značaj za uspješno funkcioniranje matičnih institucija.

Indikativan je podatak da različiti naučni instituti i zavodi nemaju ustanovljene biblioteke. Kako će se razvijati intelektualni potencijal ove zemlje i kako uopće ti „naučni instituti“, djeluju bez podrške biblioteke.

S obzirom da se statistički podaci u bibliotekama svakodnevno mijenjaju ulaganjem u infrastrukturu, moguće je da je od završetka ovog istraživanja došlo do poboljšanja uslova rada u pojedinim specijalnim bibliotekama.

Dr. Ismet Ovčina (Bileća, 1957.) Diplomirao je politologiju na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu na kojem je magistrirao iz oblasti političkih partija. Na istom fakultetu je i doktorirao. Aktivan je javni, kulturni i sportski djelatnik. Bio je odbornik i vijećnik u općini Stari Grad Sarajevo, predsjedavajući Općinskog vijeća Stari grad, vijećnik u Gradskom vijeću grada Sarajeva, poslanik u Skupštini Kantona Sarajevo. U vremenu od 1994. do 1996. godine obavljao je funkciju člana Izvršnog odbora grada Sarajeva za saradnju sa UNPROFOR-om, UNHCR-om i humanitarnim organizacijama. Od oktobra 2005. godine imenovan je za direktora Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine. Glavni je i odgovorni urednik časopisa *Bosniaca* i svih izdanja NUBBiH. Član je mnogih domaćih i međunarodnih tijela za bibliotečko-informacijsku oblast kao što su: Komisija za polaganje stručnih bibliotečkih ispita; U. O. ISSN (International Standard Serial Number); Standing Committee IFLA-e za nacionalne biblioteke itd., a bio je i član Senata Univerziteta u Sarajevu. Do sada je objavio 5 knjiga i više koautorskih, te 50-ak naučnih i stručnih radova iz oblasti političkog sistema i djelovanja političkih partija i u oblasti menadžmenta u biblioteci.

**

Dr Ismet Ovčina (Bileća, 1957). He graduated from Faculty of Political Sciences in Sarajevo and won his master's thesis on political parties. At the same faculty he defended his dissertation. He is an active public worker in the sphere of culture and sport. He was a committee member and municipal councilor in the municipality of Stari Grad in Sarajevo, chairman of the Municipal Council of Stari Grad, a councilor in the City Council of City of Sarajevo and a delegate of Sarajevo Canton Assembly. During the period 1994-1996, he was a member of Executive Board of the City of Sarajevo for cooperation with UNPROFOR, UNHCR and humanitarian organizations. Since October 2005, he was appointed the manager of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina. He is editor-in-chief of journal *Bosniaca* and all editions of NULB&H. He is member of the Commission for Professional Library Exams; Senate of University of Sarajevo and member of the international organizations for library-information technologies: U.O. ISSN; IFLA Standing Committee for National Libraries, etc. He is the author of 5 books and co-author of few books and more than 50 scientific papers from the sphere of political system and library management.

Mr. sci. Zijada Đurđević-Alidžanović, viši bibliotekar, završila je studij arhitekture na Arhitektonsko-urbanističkom fakultetu u Sarajevu 1978. godine, na kojem je i magistrirala 2001. godine. Zaposlena je u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine od 1994. godine na poslovima rukovodioca Odjela za razvoj BIS BiH. Stručne radove objavljuje u časopisima *Bosniaca* i *Bibliotekarstvo*. Autorica je brojnih idejnih rješenja prostorne organizacije biblioteke u BiH. Teme objavljenih radova su bibliotečke zgrade i oprema, prostorna organizacija biblioteke, stručna obrada bibliotečke građe. Priređivač je Vodiča kroz javne biblioteke BiH, Vodiča kroz visokoškolske biblioteke BiH, i Vodiča kroz specijalne biblioteke koji je trenutno u pripremi.

**

Zijada Đurđević-Alidžanović, senior librarian, graduated from the Faculty of Architecture and Urbanism in Sarajevo in 1978 and she received her postgraduate diploma in 2001. She has been employed in the National and University Library of Bosnia and Herzegovina since 1994 as a head of the Department for Development of LIS of B&H. She published her papers in the journals *Bosniaca* and *Librarianship*. She is an author of numerous arrangements of spatial organisation of libraries in B&H. The subjects of her published papers are libraries' buildings and equipments, spatial organisation of libraries and subject matters about processing cycle of library material. She is an editor of *A guide to Public Libraries of Bosnia and Herzegovina*, *A Guide to Academic Libraries of Bosnia and Herzegovina* and *A Guide to Special Libraries* which is currently being in preparation.

**

Vasvija Kapo (Sarajevo, 1986.) diplomirala je 2008. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Od 2009. do 2014. godine bila je zaposlenica Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH (NUBBiH) gdje je obavljala poslove na radnom mjestu sekretara Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH. Trenutno je sekretar Orijentalnog instituta Bosne i Hercegovine. Student je postdiplomskog studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu na međunarodnom pravnom smjeru. Objavila je nekoliko radova u časopisu *Bosniaca* (2012.) i Zborniku Evropske smjernice za saradnju biblioteka, arhiva i muzeja: pravne norme, standardi i preporuke (2013.).

**

Vasvija Kapo (Sarajevo, 1986.) graduated from the Faculty of Law at University of Sarajevo in 2008. Since 2009 to 2014 she has been the employee of National and University Library of Bosnia and

Herzegovina (NULB&H) as Secretary of National and University Library of Bosnia and Herzegovina (NULB&H). Now, she is Secretary of Oriental Institute of Bosnia and Herzegovina and she attends postgraduate studies from the international law of Faculty of Law of University of Sarajevo. She is author of several articles in journal *Bosniaca* (2012) and in Conference proceedings *European guidelines for co-operation of libraries, archives and museums: regulations, standards and recommendations* (2013).

**

Merima Arslankadić je diplomirani komparativist i diplomirani bibliotekar. Trenutno je na Postdiplomskom studiju iz bibliotekarstva. Radi u NUBBiH-u kao rukovodilac Sektora za informacije i usluživanje korisnika. Koordinator je Elektronsko-informacionog konzorcija BiH. Objavljuje radove na temu bibliotekarstva u domaćim časopisima. Aktivno učestvuje u stručnim skupovima. Govori engleski jezik.

*

Merima Arslankadić is graduated in comparative literature and library sciences. Currently she is on master studies of library sciences. She is head of department for informations and customer services at the National and university library of Bosnia and Herzegovina. Also, she is coordinator of the Electronic - information Consortium of BiH. Her papers on the subject of librarianship were published in national journals. Actively participate in professional conferences. She speaks English.